

Bedömarutlåtande utbildningsutvärdering med extern bedömning vid Försvärshögskolan

Fyll i utbildning här: Ämnet militärhistoria
Datum för slutversion: 2023-11-24
Slutgiltigt bedömarutlåtande sänds till bedömargruppens sekretariat för expediering inom Försvärshögskolan.

Utbildningsutvärderingen med externa bedömare har utvärderat utbildningens förutsättningar, utformning, genomförande och resultat samt hur utbildningen säkerställer hög kvalitet och arbetar med kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling. Detta har gjorts utifrån bedömningsområdena:

- Förutsättningar
- Utformning, genomförande och resultat
- Studentperspektiv
- Arbetsliv och samverkan

Följande personer har ingått i bedömargruppen

- Ulf Zander, professor i historia, Lunds universitet (ordf.)
- Arita Holmberg, docent i statsvetenskap, Försvärshögskolan, Stockholm
- Magnus Perlestam, professor i historia, Mittuniversitet, Sundsvall
- Gudrun Persson, forskningsledare, Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI), Stockholm
- Mattei Marina, studeranderepresentant, Försvärshögskolan, Stockholm

Följande underlag har ingått i utbildningsutvärderingen:

- Kursplaner och kursbeskrivningar för Militärhistoria – fortsättningskurs och Militärhistoria – självständigt arbete
- Canvassidor för Kandidatprogrammet 2021–2024, Militärhistoria – grundkurs, Militärhistoria – påbyggnadskurs, Krig, kultur och samhälle – masterprogram i militärhistoria, Taktik och operationskonst 1500–2000
- Fem anonymiserade kandidatuppsatser
- Fem anonymiserade masteruppsatser
- Programutvärdering Krig, kultur och samhälle 2021–23
- Självvärdering och åtgärdsplan för anslagsfinansierad utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Bedömargruppen har genomfört intervjuer 2023-09-25 och 2023-09-26 med:

- (En) student

Datum
2023-11-24

- Maria Gussarsson, docent i militärhistoria, universitetslektor
- Pjotr Wawrzyniuk, docent i militärhistoria, universitetslektor
- Håkan Jakobsson, universitetslektor
- Patrik Wiklund, universitetsadjunkt
- Steve Murdoch, professor i militärhistoria, biträdande prefekt, avdelningschef
- Fredrik Eriksson, docent i militärhistoria, universitetslektor, studierektor
- Fredrik Thisner, docent i militärhistoria, universitetslektor
- Gunnar Åselius, professor i militärhistoria
- Pia Molander, universitetsadjunkt

Det ska understrykas att synpunkter från studenter i ämnet militärhistoria även har inhämtats via ombud för Studentkåren. Flera av slutsatserna i det följande är också baserade på kursplaner och den utvärdering av masterkursen som bedömargruppen har tagit del av.

Utlåtande

a) Sammanfattning av de viktigaste slutsatserna.

I många avseenden är verksamheten i militärhistoria välfungerande. Det gäller inte minst kontakterna mellan lärare och studenter och merparten av organisation, styrning och konkreta verksamhet. Även vad gäller internationalisering, genus- och mångfaldsperspektiv finns mycket gott att säga.

På några områden krävs dock åtgärder. Förvisso har antalet sjukskrivningar sjunkit sedan 2021, men arbetsbördan är av allt att döma stor, alltför stor, både på arbetsledande nivå och bland lärare. Förhoppningsvis kan nyrekryteringarna av tre nya lektorer bidra till att göra detta problem mindre påtagligt framöver. Fler lektorer är välkomna, men det kommer ändå krävas en genomlysning av vilka arbetsuppgifter som lärare ägnar sig åt förutom undervisning.

Uppsatserna fungerar som ett lackmustest då studenter har möjligheter att omsätta färdigheter som de har förvärvat på ett antal kurser. I ett flertal avseenden vittnar dessa texter om att studenter inte är tillräckligt rustade för uppsatsskrivande. Återkommande brister i syftesbeskrivningar, problemformuleringar, frågeställningar samt teori- och metodanvändning återfinns på såväl kandidat- som masternivå, trots att det finns inslag i utbildningen kring alla dessa moment. Det handlar således inte om att införa nya inslag utan om att revidera och förbättra befintliga.

Det finns goda ansatser i arbetet med att relatera teori till praktik, men det finns utrymme för förbättringar i att förtydliga dessa samband. Syftesbeskrivningen uppfattas som vag av många studenter. Vidare finns det ett behov av att förtydliga på vilka sätt som hållbarhetsaspekter skulle kunna bidra till ämnet militärhistoria.

Datum
2023-11-24

b) Bedömning av utbildningen

Med hjälp av Canvassidor och kursbeskrivningar har bedömargruppen kunnat ta del av ett flertal kurser på flera nivåer i ämnet militärhistoria. Kontakterna mellan lärare och studenter är livaktiga och konstruktiva. Lärare svarar över lag snabbt och konkret på studentfrågor, såsom hur ett forskningsläge i en uppsats bör vara utformat. Det är även en stor fördel att studenterna skriver B-uppsatser med den uttalade målsättningen att de ska lära sig att hantera ett källmaterial.

Det är dock svårt att utifrån detta slags material göra några mer generellt giltiga iakttagelser om utbildningarnas styrkor och svagheter. Vi har därför, som sagt, huvudsakligen inriktat oss på de material där vi har haft tillgång till slutprodukter, det vill säga anonymiserade kandidat- och masteruppsatser. Nedan bedömer vi dem utifrån ett antal grundläggande utgångspunkter för uppsatsbedömning, såväl med utgångspunkt i de konkreta uppsatserna som uppsatserna i relation till kursbeskrivningar, kommunikation på Canvasplattformen och intervjusvar.

Kandidatuppsatser som har varit föremål för granskning:

1. Mellan land, himmel och hav. En studie av Sveriges försvarsgrensinteraktion under kalla kriget 1965–1975
2. När historikerna besökte Moskva. En historiografisk undersökning av Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv
3. I luftskeppens skugga. Svenska lärdomar rörande strategisk bombning och luftförsvar under första världskriget och mellankrigstiden
4. ”Finland fritt – Åland svenskt”. En studie av Ålandsrörelsens informationspåverkan genom strategiska narrativ
5. Beväpnade organisationer under mellankrigstiden. En jämförelse mellan kommunistiska och nationalistiska beväpnade organisationer

Liknande problem återkommer i flera av uppsatserna. Nedan preciseras några av de brister som är vanligt förekommande.

1. Bristfällig problematisering av syftet och oförmåga att göra frågan vetenskapligt intressant.

I uppsats nr (Mellan land, himmel och hav) är syftet att ”undersöka svensk försvarsgrensivalitet under kalla kriget. Detta görs genom att ta stöd i Major Nicholas J. Clemens teori om försvarsgrensivalitet och förutsägande modeller för att förklara den försvarsgrensivalitet som rådde i Sverige under den aktuella tidsperioden”. Syftet blir i det närmaste tautologiskt eftersom undersökningen är syftet, men det står inte klart vilket syftet är med undersökningen. Ett närliggande problem är att Clemens teori inte används prövande utan blir den mall som empirin passas in i utan att författaren närmare diskuterar möjligheter och problem med ett sådant förfarande. Uppsatsförfattaren anför att eftersom det inte finns

Datum
2023-11-24

något ”betygsutlåtande för denna rapport” (som Clemens har författat) har hen varken ”kunnat understödja och avvisa den framtagna teorin”.

Problematiken är likartad i uppsats nr 2 (När historikerna besökte Moskva) i vilken syftet är att ”fylla i den identifierade forskningsluckan” och att undersöka ”vad svenska historiker under mellankrigstiden i allmänhet tyckte var viktigt och intressant inom historieämnet”. På vilket sätt denna ansats är vetenskapligt intressant fördjupar sig uppsatsförfattaren inte i. Som vi återkommer till under nästa rubrik är även syftesformuleringen i uppsats nr 4 (”Finland fritt – Åland svenskt”) oklar och den är heller inte vetenskapligt förankrad.

Författaren till uppsats nr 3, I luftskeppens skugga, har en ambitiösare ansats då hen diskuterar relevans, men det förblir i mångt och mycket en ansats som utmynnar i att det handlar om att fylla i en lucka i forskningen. Tendensen är likartad i uppsats nr 5, som handlar om beväpnade organisationer i Sverige under mellankrigstiden. I problemformulering och syfte resonerar författaren kring statens våldsmonopol och utmaningar mot detta. Ansatsen är god, men uppsatsen hade tjänat på om det också hade funnits en tydlig formulering i vad mån denna samhälleliga utmaning motsvaras av en vetenskaplig forskningsuppgift.

2. Vag koppling mellan syfte och frågor

Bland de fem uppsatserna författaren till I luftskeppens skugga (uppsats nr 3) kommit längst vad gäller syftesformuleringen samt samband mellan syfte och frågor. Dock hade flera av frågeställningarna kunnat utvecklas då de i nuvarande skick enbart inbjuder till deskriptiva svar. Även i uppsatserna nr 1 och 5 är frågorna utformade på ett sätt som oppmuntrar till svar av deskriptiv karaktär på ett tämligen mekaniskt sätt i relation till den valda teorin. Mönstret går igen i uppsats nr 2. Också i den alla frågorna av ett deskriptivt slag som begränsar uppsatsförfattarens möjligheter att finna vetenskapligt intressanta svar bortom de omedelbart uppenbara empiriska iakttagelserna. Den första frågan är dessutom utformad på ett sådant sätt att det enda svar som kan ges är ”ja” eller ”nej”. Mönstret går igen i uppsats nr 4 om Ålandsfrågan i vilken syftet sägs vara att ”synliggöra det narrativ som förmedlades i svenskspråkig dagspress kring situationen på Åland och kring Ålandsfrågan”. Syftet är oklart, den vetenskapliga relevans är vag och flertalet av frågorna bara kan besvaras med ett ja eller ett nej utifrån en deskriptiv redogörelse av källmaterialet.

3. Vag teoretisk och metodisk förankring

Ett genomgående drag i uppsatserna är att argumenten för de valda teorierna är att de ska fungera i ett instrumentellt hänseende. I uppsats nr 3 kopplas vald teori till frågeställningarna, men det är ett undantag från regeln. I uppsats nr 1 förs ingen kritisk diskussion huruvida den valda teorin är lämplig. Istället blir den en hårt styrande klassificeringsmodell för det undersökta materialet, som dessutom anförs som en fallstudie. Vad det är ett fall av förklaras inte. Det är även metoden som, trots en omfattande textmängd, är vag. Vad det konkret innebär att ha ”en hermeneutisk ansats och bruka en kvalitativ textanalys som metod” i kombination med ”hypotetiska tolkningsalternativ av materialet” förblir oklart.

Datum
2023-11-24

I uppsats nr 2 finns en potentiellt intressant diskussion om teori med utgångspunkt i liberal internationalism och liberal nationalism, men på vilka sätt dessa teorier är relaterade till frågeställningarna utreds inte, antagligen till följd av frågeställningarnas begränsade och begränsande utformning. Inte heller i denna uppsats är metoden tydliggjord utan presenteras som ”kvalitativ textanalys användas som metod med en hermeneutisk ansats”. Läsaren får inte klart för sig vilka möjligheter som står till buds för att undersöka det utvalda källmaterialet.

I analysen av Ålandsfrågan i svensk press åberopas ”strategiska narrativ” och ”strategier för antagonistiska narrativ”. I vad mån dessa ”frameworks”, ramverk, är att likna vid en teori eller om det snarare, som antyds i texten, snarast är frågan om att synliggöra ”medel och metoder”, hade förtjänat en klargörande diskussion. Behovet av en sådan är också pockande i metodavsnittet, eftersom den vaga benämningen ”kvalitativ textanalys” snart glider över i en argumentation om strategiska narrativ som metod.

Författaren till uppsats nr 5 har valt en teori som är väl lämpad för undersökningen, Max Webers teori om stater och våldsmonopol. Däremot är metoden även i denna uppsats otydligt tecknad bakom hänvisningar som är vanligt förekommande också i andra uppsatser. Det är även här fråga om ”kvalitativ textanalys” och ”ett hermeneutiskt förhållningssätt”, men i det senare fallet beskrivet på ett sätt som inte gör seriös hermeneutisk forskning någon rättvisa.

4. Alltför deskriptiva forskningslägen

Det mest lyckade forskningsläget återfinns i uppsats nr 3. Författaren har en självständig uppfattning kring de olika verken, framhåller dess styrkor och svagheter och hur de förhåller sig till varandra. Denna genomgång har emellertid ingen motsvarighet i övriga uppsatser.

I uppsats nr 1 listas fyra verk (artiklar och en rapport) under rubriken ”Tidigare forskning” utan att något försök görs att relatera dem till varandra. Genomgången av texterna är huvudsakligen deskriptiv, och det framgår inte på vilka sätt som uppsatsförfattaren tänker dra nytta av den tidigare forskningen i sin undersökning. De återkommer heller inte i den fortsatta analysen.

Uppsatsförfattaren som skriver om svenska historiker i Moskva (uppsats nr 2) har ansträngt sig för att finna forskning om svensk historiografi och efter bästa förmåga försökt förhålla denna forskning till den egna undersökningen. Dock görs inga ansatser till att finna olika riktningar i det anförda forskningsläget, utan forskningsläget är utformat som en studie efter en annan.

Även i uppsatsen om Ålandsfrågan radas verk om ämnet upp. Förvisso görs en skillnad mellan olika slags studier – vetenskapliga, populärvetenskapliga och memoarer – men utan att någon diskussion förs om grundläggande likheter och skillnader dem emellan. Det är en likartad uppläggning i uppsats nr 5. En katalogartad uppräkningslista av tidigare forskning, i vilken seriös forskning på området blandas med översiktsverk, utmynnar i en sammanfattning – men inte av

Datum
2023-11-24

forskningsläget utan av den historiska situationen, det vill säga bakgrund och forskningsläge blandas ihop.

Masteruppsatser som har varit föremål för granskning:

1. ”Antag att Sverige anfallas. Anser Ni då att vi bör göra väpnat motstånd, även om utgången för oss ter sig oviss.” En studie av försvarsvilja i opinionsundersökningar genomförda av Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar
2. Under Rosen. IB: Nationell säkerhetstjänst, Politisk polis eller Stat i staten?
3. Amerikansk strategisk kultur och CIA. En kvalitativ undersökning om vilken inverkan amerikansk strategisk kultur haft på CIA:s underrättelseanalys angående Sverige under Kalla kriget.
4. Synen på agentoperationerna i Balticum genom Thede Palms dagbok 1948–1957.
5. Det moderna kriget enligt Raab. En innehållsanalytisk studie om militära influenser och Hugo Raabs syn på militär förändring.

Flertalet av dessa masteruppsatser är behäftade med en rad gemensamma problem (de syns tydligt i tre av fem uppsatser). Fyra av dessa problem behandlas nedan.

1. Bristfällig problematisering av syftet och oförmåga att göra frågan vetenskapligt intressant.

I uppsats nr 1 är syftet att ”förstå hur beredskapsnämnden för psykologiskt försvar har sett på begreppet försvarsvilja”. Författaren förklarar dock aldrig varför det är troligt att beredskapsnämnden skulle ha en annan definition av begreppet ”försvarsvilja” än övriga och framför allt vilka implikationer det i sin tur skulle ha för beredskapsnämndens uppfattning. I uppsats nr 2 är syftet att ”undersöka graden av civil kontroll inom det svenska militära underrättelseväsendet mellan år 1965–1973”. Den problematisering som sker utgår dock endast från IB. Även problematisering av IB haltar dock då det är svårt att problematisera utifrån graden av ”civil makt” (ett begrepp som inte definieras) när underrättelseverksamheten så tydligt avslöjades av civila instanser. I uppsats nr 4 är syftet att ”problematisera och hitta nya perspektiv i svenskt samarbete med brittisk underrättelseverksamhet utifrån Thede Palms dagboksanteckningar mellan åren 1948 och 1957”. Syftet är nämligen vagt; det är svårt att veta exakt vad som ska granskas. Syftet är inte knutet till något specifikt problem utan utgår från att det finns ”obesvarade frågor”.

2. Vag koppling mellan syfte och frågor

Syftet i uppsats 4 är att ”problematisera och hitta nya perspektiv i svenskt samarbete med brittisk underrättelseverksamhet utifrån Thede Palms dagboksanteckningar mellan åren 1948 och 1957”. Intrycket är att Thedes Palmes dagbok är medlet som ska nå målet; att problematisera och hitta nya perspektiv”. I frågorna däremot är målet Palms åsikter. Vissa frågor är även vidare än vad syftet signalerar, framför allt fråga 3 som lyder: ”hur uppfattade det externa samarbetet i

Datum
2023-11-24

operationerna med andra länders underrättelsetjänster?” I uppsats nr 1, i vilken syftet är att ”förstå hur beredskapsnämnden för psykologiskt försvar har sett på begreppet försvarsvilja”, inkluderas den teoretiska inramningen i frågan: ”Med teoretisk utgångspunkt i inramningsteorin – vad var försvarsviljan enligt Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar. Hur framställs den och vad menar de påverkade försvarsviljan”. Det är också tveksamt om den sista frågan – ”Vad menar de påverkade försvarsviljan?” – kan inkluderas under syftet. Diskrepansen mellan syfte och den övergripande frågeställningen i uppsats nr 2 har redan nämnts. Syftet anges vara ”undersöka graden av civil kontroll inom det svenska militära underrättelseväsendet mellan år 1965–1973”. Den övergripande frågeställningen handlar dock enbart om IB. Under den övergripande frågeställningen har författaren tre ”operationaliserande frågor”. Fråga 2 är svårtolkad. Fråga 3 ligger utanför syftet och den övergripande frågeställningen.

3. Vag koppling mellan syfte, teori och metod

I uppsatsen om IB utgår författaren från en klassificeringsmodell, utarbetad av Peter Gill, för en granskning av underrättelsetjänstens ”transparens och kontrollnivå inför staten”. Utifrån denna härleds tre idealtyper, som IB därefter kategoriseras utifrån. Teorin är dock för grov för att kunna användas för att kategorisera de kontroll och granskningsmekanismer som författaren vill granska (se operationaliserande frågor, fråga 1). I uppsats nr 5 är det övergripande syftet att ”öka förståelsen för en period av intensiv militär förändring i Sverige”. Författaren fortsätter: ”Detta ska uppnås genom att undersöka hur det militära tänkandet hos Hugo Raab, en individ som var central i detta reformarbete, påverkades av den samtida krigföringens utveckling.” I centrum står alltså en militär tänkares iakttagelser om den militära utvecklingen samt hur han påverkades av det preussiska inflytandet. Författaren har valt en teori om revolutioner i krigföring (förkortat RMA) som fokuserar på kopplingen mellan omstörtande samhällsförändringar och militära innovationer. Teorins innovativa förmåga ligger i ”förmågan att syntetisera sådana förändringar och framgångsrikt tillämpa dem för att vinna fördelar”. Teorin är säkert intressant, men vi ställer oss frågande hur den ska kunna appliceras på det nämnda syftet. Det utgår från uppgiften att fokusera på Raabs idéer och hans påverkan av preussiska tankar, inte om han lyckades tänka ”rätt”. I uppsatsen om försvarsvilja (uppsats nr 1) använder författaren ”inramningsteorin”. I fokus står här kommunikation, ”inramningsteorin bidrar till att undersöka hur kommunikation, dels genom texter (och därmed dess författare) påverkar läsarens uppfattning”. Teorin används vanligtvis i ett medievetenskapligt sammanhang för att bland annat fokusera på hur media har valt att förhålla sig till ”verkligheten”, vad de återskapat och vad de valt att gallra bort. Författaren menar alltså att beredskapsnämnden för psykologiskt försvar agerar utifrån samma premisser som våra medier? Författaren skriver ”[f]ör uppsatsens syfte innebär detta resonemang att uppsatsen utgår ifrån att BN (beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, vår förklaring), väljer att fråga om sina opinionsundersökningar återskapas deras ’verklighet’. Försvarsvilja och hur de resonerar kring denna återskapas därmed i deras undersökning”. För att övertyga oss om teorins relevans för en studie av en svensk beredskapsnämnds

Datum
2023-11-24

opinionsundersökningar hade vi behövt bli övertygade om att denna nämnd arbetade utifrån samma premisser som vår tids medier, det vill säga att de har ambitionen och möjligheten att skapa en egen verklighet.

I tre av fem uppsatser är metodbeskrivningen alltför deskriptiv, kortfattad och tidvis vag, utan några konkreta kopplingar till källmaterialet. I uppsats nr 4 anges metoden som hermeneutisk. Författaren påvisar dock inte *hur* denna metod ska användas på källmaterialet. Den helhetssyn som metoden ska ge (att förstå operationerna i *Balticum*) ligger inte heller i linje med uppsatsens syfte, som är att ”problematisera och hitta perspektiv i svenskt samarbete med brittisk underrättelsetjänst *utifrån Thede Palms dagboksanteckningar* [vår kursivering] åren 1948 och 1957”. I uppsatsen ”Amerikansk strategisk kultur och CIA” (uppsats nr 3) anges metoden vara en ”kvalitativ textanalys”. Den beskrivs men konkretiseras aldrig. Även i uppsats nr 4 anges metoden vara en kvalitativ textanalys. Det handlar även här främst om en beskrivning av metoden utan några konkreta kopplingar till det använda källmaterialet. Metodavsnittet i uppsats nr 2 handlar mest om disposition och operationalisering, inte så mycket om hur källmaterialet ska användas för att nå uppsatsens syfte.

4. Sammanblandning av bakgrund och forskningsläge

I uppsatsen om försvarsviljan (uppsats nr 1) tecknas bakgrundsteckning och forskningsläge under samma rubrik, ”Bakgrund och tidigare forskning”. I ingressen framkommer det dock inte varför ”övrig litteratur” ska klassas som forskning. Kapitlet är inte strukturerat som ett forskningsläge, utan som en tematisk översikt. I uppsatsen om Raab (uppsats nr 5) fungerar forskningsläget som en bakgrundsteckning, något som även författaren explicit markerar. Även i uppsatsen om Thede Palms dagbok (uppsats nr 4) fungerar forskningsläget som en bakgrundsteckning. Författaren skriver explicit: ”Forskningsläget ger en bakgrund till i vilken miljö underrättelseverksamheten växte fram mellan Sverige och Storbritannien och därpå följer en inblick i tidigare forskning om det specifika fallet med operationen i *Balticum*.” Även i uppsats nr 1 samlas bakgrund och forskningsläge under samma rubrik. Författaren har även inkluderat en rad militära utredningar som forskning, vars undersökningsvärde är tveksamt.

Åtgärder

Med undantag av de anonymiserade uppsatserna har bedömargruppen inte kunnat följa kurser ”från ax till limpa” och kan därför svårligen ge ett kvalificerat omdöme över dem, till skillnad från uppsatserna på kandidat- och masternivå. Vid de intervjuer som vi genomförde med lärare uppger de att de kontinuerligt arbetar med att hjälpa studenterna att omsätta teoretiska kunskaper i praktiskt uppsatsförfattande. Det är vällovligt att studenterna får starthjälp med uppsatsarbetet tidigt under terminen. Material på Canvas pekar i samma riktning då studenterna får handfast hjälp av lärarna då de har frågor om uppsatsernas utformning. De här genomgångna uppsatserna talar dock ett annat språk. Progression bör förstås som att den förbättring som åstadkommits inte i första hand avser en kvantitativ utan en kvalitativ skillnad. Med en sådan utgångspunkt,

Datum
2023-11-24

är det svårt att se någon tydlig utveckling mellan uppsatserna på kandidat- och masternivå, eftersom studenterna inte i nämnvärd utsträckning visar att de blivit bättre på tidigare tillägnad kunskap eller att de kan tillämpa nya och fler förmågor.

Att döma av de genomgångna uppsatserna och de förslag på uppsatsämnen som vi tagit del av, är flertalet uppsatsämnen på kandidatnivå i allt väsentligt empiriska, vilket kan tänkas bidra till svårigheter för studenterna att på ett fruktbart sätt anknyta till och arbeta utifrån en teori. Om teorianvändning upplevs som ett måste på kandidatnivån är det sannolikt att det uppstår problem om studenterna väljer utifrån dessa rekommendationer. Även de utvalda uppsatserna på masternivå vittnar om studenternas svårigheter att arbeta med en fruktbar teori. Ett förslag är att lärarna i militärhistoria utarbetar ämnesförslag på kandidatnivå där teori, metod och material går att förena, medan man på masternivån accepterar ett ämnesförslag först efter att studenten kunnat påvisa en tydlig koppling mellan material, metod och teori.

Under intervjuerna framkom att på kandidatnivån handleder varje lärare sju uppsatser. Enligt vår erfarenhet är det knappast möjligt att handleda fler än tre kandidatstudenter om de ska kunna få en kvalificerad hjälp under uppsatsskrivandet. Villkoren för handledning är annorlunda på masternivån, men att studenterna fått mer vägledning har generellt sett inte resulterat i att deras syftesbeskrivningar, frågeställningar och användande av forskningsläget blivit bättre. Denna iakttagelse föranleder oss att tro att teori- och metodundervisningen behöver reformeras. De många osjälvständiga forskningslägena påvisar att studenterna inte har förstått hur de ska gå till väga, varken på kandidat- eller masternivå. Studenterna är också i behov av att resonera handfastare kring metod- och materialfrågor, att redogöra för vilka för- och nackdelar som det utvalda källmaterialet besitter, att särskilja bakgrundsteckningar och forskningslägen samt att författa forskningslägen som är något annat än uppräkningsverk och där den tidigare forskningen oftare används i de empiriska analyserna. Studenterna behöver även träna på att utforma vetenskapliga problem och formulera frågor som kan bidra till att höja den analytiska nivån på uppsatserna.

Bedömningsområde Förutsättningar

Bedömningsgrund personal (lärarkompetens och lärarkapacitet)

De lärare som intervjuades vittnade genomgående om att de ansåg det vara ett privilegium att vara verksam vid Försvarshögskolan (även om det inte utesluter problem, se nedan). De som är verksamma i anslutning till militärhistoria har en hög kompetens. Professorerna (Murdoch och Åselius) är internationellt erkända. Trots en tämligen låg procent av tjänsterna är avsatta för forskning publicerar sig många av de lärare som undervisar i militärhistoria både nationellt och internationellt, vilket underlättar en forskningsbaserad undervisning. Många ser fördelar med en verksamhet med både civil och militär personal, även om det inte kan uteslutas att det förekommer spänningar mellan ett akademiskt arbetssätt och en mer praxisnära verksamhet.

Datum
2023-11-24

Bedömningsgrund utbildningsmiljö

Samtidigt som såväl lärare som de som har arbets- och verksamhetsledande funktioner under intervjuerna vittnade om trivsel, bra samarbeten och en glädje i att möta studenter, tog alla – utan undantag – upp problemet med en konstant hög arbetsbörda. I ett flertal fall har det resulterat i sjukskrivningar. Alla nämnde också en konstant tilltagande administrativ börda. Av våra följdfrågor att döma handlar det mindre om att kunna avhjälpa dessa problem med ett utvidgat stöd från administratörer. Istället tycks det vara mängden av nya arbetsuppgifter knutna till både undervisning och annan verksamhet som är det huvudsakliga problemet. I nära anslutning därtill tog så gott som samtliga av de intervjuade upp en strid ström av möten, varav många inte har att göra med den konkreta (undervisnings)verksamheten. Här kan vi se att utbildnings- och arbetsmiljö är sammantvinnade. För att underlätta arbetet med att höja nivån på undervisningen, och framför allt uppsatsskrivandet, krävs det åtgärder för att minska lärarnas, studierektorernas och de programansvarigas arbetsbördor, bland annat genom att reducera antalet möten och de verksamheter som de är ett resultat av. Det finns också skäl att undersöka huruvida de årliga dialogerna, som i arbetsinsats motsvarar en extern utvärdering, kan genomföras med längre intervall och/eller med minskad omfattning.

Det finns även skäl att internt förbereda övergången från en generation av lärare och arbetsledare som har gjort stora insatser för att utforma utbildningen i militärhistoria, från grund- till forskarutbildningsnivå, till en ny generation av lärare och arbetsledare som av uppenbara skäl inte har samma erfarenheter.

Bedömningsområde Utformning, genomförande och resultat

Bedömningsgrund styrning och organisation

Under intervjuerna ställdes ett antal frågor om styrning och organisation. Från representanter från ledning som lärare gav uttryck för att styrning och organisation mestadels är välfungerande. I likhet med vad vi tog under ”Bedömningsgrund utbildningsmiljö” ser vi en fara i att ett flertal personer i arbetsledande funktioner har en hög arbetsbelastning. Det tycks finnas få tecken på att den kommer att avta under den närmaste framtiden då den stora administrativa bördan och de många mötena nämndes även i detta sammanhang.

Bedömningsgrund internationaliserings- och hållbarhetsperspektiv

Bedömningsgrunden handlar om att utvärdera om och hur ett internationaliserings- och hållbarhetsperspektiv beaktas och förankras i utbildningens innehåll, utformning och genomförande. Vad gäller internationaliseringsperspektivet är bedömningen att detta beaktas och förankras på ett tillfredsställande sätt i utbildningen på både kandidat- och mastersnivå. Denna slutsats grundar sig delvis i de planerade förändringarna med införande av en hel termin på engelska på mastersnivå, vilket kommer att möjliggöra utbyten. En sådan termin finns redan på kandidatprogrammet. Detta får betraktas som ett

Datum
2023-11-24

minimum vad gäller att möjliggöra internationella utbyten, vilket efterfrågas av en del studenter. Ett alternativ att fundera på inför framtiden är att genomföra all utbildning på mastersnivå på engelska, liksom övriga tvååriga mastersprogram på Försvarshögskolan.

De internationella perspektiven finns med i utbildningen. Tyngdpunkten vad gäller geografi ligger enligt självvärderingen på Europa, Ryssland och Östersjöområdet. I programutvärderingen för Krig, kultur och samhälle (termin 2) ges studenten möjligheter ”att läsa valbara kurser i Afrikas, Mellanösterns och Sydostasiens militärhistoria”. Det är förtjänstfullt att man arbetar med att inkludera icke-europeiska perspektiv i undervisning och kurslitteratur. Även på mastersprogrammet finns valbara kurser med icke-europeiskt fokus.

Arbetet med att anställa lärare med internationell bakgrund samt bjuda in utbytesforskare är också positivt för att internationella perspektiv ska genomsyra utbildningen. Inkluderingen av mastersstudenter i det militärhistoriska internationella seminariet är också ett positivt exempel.

Bedömningsgrunden handlar också om att utvärdera på vilka sätt hållbarhetsperspektiv kommer till uttryck i utbildningen och hur ämnet arbetar för att utveckla inslaget av hållbarhetsperspektiv i utbildningen. Hållbar utveckling innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd samt rättvisa.

Bedömningsgruppen finner att utbildningen inte integrerar ett hållbarhetsperspektiv på ett tillfredsställande sätt. Enligt självvärderingen saknar militärhistoria specifika lärandemål som rör hållbar utveckling, liksom specifikt utpekade läraaktiviteter kopplade till fältet. Militärhistorieämnet fokuserar på krigets påverkan på samhället (ideologiskt, organisatoriskt, socialt och fysiskt), vilket innebär goda möjligheter att kritiskt analysera krigets negativa effekt på hållbarhet. Att betrakta skapandet av militär förmåga som en hållbarhetsfråga kan bli svårare att förankra i forskningen om hållbara samhällen. Bedömningen är att det inte skulle vara svårt att inkorporera ett explicit hållbarhetsperspektiv i utbildningen, och detta bör vara ett utvecklingsområde för utbildningen på både kandidat- och mastersnivå. Ett förslag är att göra kopplingen mellan resiliens och hållbarhet, mellan på vilka olika sätt som krig och samhällen står i beroendeförhållanden till varandra, ännu tydligare. Då skulle samtidigt intressanta motsättningar kunna göras explicita, såsom att krig alltid innebär stort lidande och stora materiella skador samtidigt som de innebär en teknologisk utveckling som så småningom ofta har inneburit förbättringar för det civila samhället och utvecklingen av demokratiska samhällssystem.

Bedömningsgrund jämställdhets- och mångfaldsperspektiv

Denna bedömningsgrund handlar om att utvärdera om och hur ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv beaktas och förankras i utbildningens innehåll,

Datum
2023-11-24

utformning och genomförande. Bedömarens slutsats är att utbildningen beaktar jämställdhets- och mångfaldsperspektiv på ett tillfredsställande sätt.

Enligt självvärderingen, och som framgår av underlaget, har militärhistoria genomgående integrerat genusperspektiv i utbildningen på både kandidat- och mastersnivå. Genusperspektivet anses viktigt för att analysera historisk förändring och utveckling och göra fullödiga analyser. Bedömarens grupp anser att det är viktigt att ämnet fortsätter att arbeta på detta sätt, och reflekterar kring hur motstånd mot genusperspektiv hos studenterna kan bemötas (underlaget vittnar om att motstånd mot genusperspektiv förekommer bland studenterna, även om lärare även vittnar om att perspektivet är efterfrågat av studenter).

Vad gäller rekrytering av studenter från båda könen arbetar man enligt självvärderingen medvetet med detta. Ämnet har ännu inte gått i mål med minimimålsättningen 40 procent kvinnliga studenter (som är det underrepresenterade könet). Vad gäller studenter med utländsk bakgrund är Mastersprogrammets antagningsprofil designad för att skapa just heterogena studentkullar (språket kan dock ses som en begränsning) med fler studenter som behärskar främmande språk utöver engelska. Sökanden som behärskar främmande språk utöver engelska får, såvitt de är behöriga att söka i övrigt, extra meritpoäng i antagningen. Detta ger enligt självvärderingen studenter (eller studenter som har föräldrar) med utländsk bakgrund en viss fördel. Ämnet säger sig aktivt sträva efter att tillvarata erfarenheter och kompetenser från studenter och lärare från olika sociala och kulturella miljöer i utbildningen.

Arbetet med att säkerställa att studenter ges samma förutsättningar för lärande samt en god studiemiljö fri från diskriminering och trakasserier förefaller tillfredsställande. Studenter med särskilda behov och rätt till olika typer av särskilt stöd får detta i en process som fungerar både enkelt och smidigt och lärarna har också en stor vana vid sådana ärenden. Ämnet arbetar enligt självvärderingen med att bygga en god studiesocial miljö genom att arbeta efter devisen "Det skall aldrig vara långt mellan lärare och studenter" är också något av en maxim i lärarkollegiet. Antalet fall av trakasserier och diskriminering har varit mycket begränsade och studierektor har agerat på dessa enligt lärosätets processer. Mässen utgör dock ett riskområde och ett slags "gråzonsproblematik".

Bedömningsgrund uppföljning, åtgärder och återkoppling

För att säkerställa att en utbildning har hög kvalitet ska en regelbunden och systematisk uppföljning av utbildningens utformning, genomförande och resultat genomföras. Resultatet av uppföljningen ska även omsättas i kvalitetsutvecklande åtgärder. Vidare ska det finnas en tydlig koppling mellan de utbildningsnära och centrala uppföljnings- åtgärds- och återkopplingsprocesserna. Studenter, lärare och andra intressenter ska informeras om eventuella åtgärder och förändringar. Utbildningens genomströmning ska analyseras, likaså de avhopp som sker. En student ska

Datum
2023-11-24

även ges stöd och förutsättningar för att kunna fullfölja sin utbildning inom utsatt tid.

System för kurs- och programvärderingar finns på plats, liksom externa utvärderingar som sker med längre intervall. Vad gäller utbildningen i militärhistoria har kandidatnivån funnits under ett antal år medan masterutbildningen är relativt nystartad. Det finns därför större utrymme för uppföljning, åtgärder och återkoppling med avseende på kandidatprogrammet än masterprogrammet. De brister i fråga om kandidat- och masteruppsatsernas uppsatsernas kvalitet, såväl på respektive nivå som vad avser en tydlig progression mellan nivåerna, indikerar att uppföljningen av kvaliteten i utbildningen behöver förbättras.

Bedömningsområde Studentperspektiv

Bedömningsgrund studentperspektiv (studenter och studentinflytande)

Studentinflytandet inom ämnet militärhistoria på Försvarshögskolan bedöms vara tillfredsställande, då både studentkår och studenter finns representerade på flertalet instanser, däribland styrelsen samt ämnes- och programråd.

Studentperspektivet i utbildningsutvärderingen är en viktig del i förmedlandet av en utvärdering av ämnet. Den under utvärderingsprocessen tillhandahållna information bedöms vara tillräcklig. Grunden till utvärderingens slutsatser bygger på underlag som delgivits bedömargruppen samt intervjuer med student, lärare, kursansvariga och ledning. Urvalsprocessen till studentintervjun genomfördes slumpvis men med hänsyn till utbildningsnivå, kön och bakgrund. Bortfall förekom vilket följaktligen innebar att endast en student intervjuades. Fler studentperspektiv har, via studeranderepresentantens kontakt med Studentkåren, inhämtats efter intervjuerna.

Över lag är studenterna nöjda med utbildningarna som erbjuds inom ämnet militärhistoria. Sammanhållningen verkar god bland studenterna. De lyfter särskilt fram att relationen mellan lärare och student är god tack vare Försvarshögskolans småskalighet. Utvärderingsgruppen identifierade ett antal positiva aspekter och förbättringsområden i utbildningen/arna:

- Trots visst missnöje från enstaka studenter är majoriteteten nöjda med närvaron av kritiska perspektiv och kritiskt tänkande i undervisningen.
- Studenterna upplever att det finns goda möjligheter till utbytesstudier vid Försvarshögskolans partnerlärosäten utomlands; dock är det relativt få som erhåller utbildningsplats utomlands.

Datum
2023-11-24

Följande förbättringsområden i utbildningen kunde identifieras:

- Relationen mellan teori och praktik i undervisningen uppfattas något svårbegriplig; detta framkom i samtliga intervjuer.
- Under B-uppsatsprocessen på kandidatprogrammet påpekade den intervjuade studenten vissa brister i handledningen. Den uppfattades som inte tillräckligt väl organiserad samtidigt som mindre erfarna handledare stundom saknade tydlighet i återkopplingen. Studenten uppfattade en märkbar skillnad i handledning och erhållen handledartid *mellan* olika handledare. Ytterligare en aspekt som lyftes fram var svårigheten att få kontakt med handledarna i början av uppsatsprocessen. Inför opponeringen saknades ibland tydlig respons och kritik. Således framhöll studenten att återkoppling om uppsatsens för- och nackdelar var otillräcklig inför opponeringen.
- Utvärderingsgruppen identifierade att AI-verktyget ChatGPT förekommer; därmed bör rutiner kring utbildningarnas hemtentamina och examinationer ses över. Ämnesansvariga påpekade att sådant arbete pågår redan nu.
- Ytterligare ett problem är kursvärderingarnas (student) och kursutvärderingarnas (sammanställt av lärare) otillgänglighet, vilket är ett generellt problem på Försvvarshögskolan. Studentkåren har inte tillgång till dessa vilket gör det svårt att identifiera problem som förekommer samt göra systematiska uppföljningar av studenternas synpunkter.

Ur ett studentperspektiv bedöms utbildningens kvalitet vara:

x Tillfredsställande

Datum
2023-11-24

Bedömningsområde Arbetsliv och samverkan

Bedömningsgrund arbetsliv och samverkan

Arbetsliv och samverkan handlar om hur utbildningen svarar mot studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov och på vilket sätt studentens förbereds för ett föränderligt arbetsliv. Efter examen/genomgången utbildning ska studenten kunna använda sina kunskaper och färdigheter från utbildningen och bygga vidare på dem under hela sitt yrkesliv och inom olika arbetslivskontexter. Samverkan med det omgivande samhället och tillvaratagande av alumnens erfarenheter bör kontinuerligt göras för att hålla utbildningen uppdaterad och anpassad efter arbetslivet. Likaså bör information inhämtas som är relevant för utbildningens kvalitetsssäkring och kvalitetsutveckling avseende utbildningens användbarhet och förberedelse för arbetslivet.

Bedömargruppen anser att utbildningen med möjlighet till praktik både på kandidat- och masterprogram på ett tillfredsställande sätt förbereder studenterna till arbetslivet. Detta är trots allt inte en yrkesutbildning. Att två representanter från arbetslivet ingår i programrådet är också ett nöjaktigt sätt att förankra utbildningen i arbetslivet, förutsatt att representanternas råd hörsammats. Externa föreläsare från arbetslivet engageras vilket är positivt. Vidare menar bedömargruppen att studenternas förväntningar kan hanteras på ett bättre sätt. Flera studenter verkar tro att utbildningen är en slags yrkesutbildning till underrättelseanalytiker. Bedömargruppen understryker vikten av att programansvariga tydliggör syftet med utbildningen. Därtill verkar flera studenter inte ha förstått att goda språkkunskaper – utöver svenska – är en absolut förutsättning för ett kommande arbetsliv, minst i engelska men gärna i andra språk. Bedömargruppen poängterar vikten av att detta klargörs. Det är också en viktig del av att hantera studenternas förväntningar. De åtgärder som redan vidtagits för att befärma studenter med andra språkkunskaper än svenska är bra, men här handlar det om vad som kommuniceras till studenterna och det kan uppenbarligen bli tydligare.

c) Styrkor/framgångsfaktorer

Praktik på kandidat- och mastersprogram. Representanter för arbetslivet i programrådet.

d) Svagheter/utvecklingsområden

Hantera studenternas förväntningar.

e) Förslag på åtgärder

Tydliggöra syftet med utbildningen samt påtala vikten av språkkunskaper.

f) Omdöme utbildningens kvalitet:

Tillfredsställande

Ej tillfredsställande

Motivering: Se ovan.